

Yayın Geliş Tarihi: 30.04.2021
Yayına Kabul Tarihi: 29.05.2022
Online Yayın Tarihi: 30.06.2022
http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.930162

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 24, Sayı: 2, Yıl: 2022, Sayfa: 727-756
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ TEHDİDİNİ ULUSAL VE ULUSLARARASI BAĞLAMDA GÜVENLİKLEŞTİRME GİRİŞİMLERİ

Şadiye SUCU*
Ahmet KESER**

Öz:

1980'lerden sonra küresel bağlamda Neo-liberal ekonomi politikalarının uygulanmaya başlamasıyla birlikte oluşan yeni eşitsizlik alanları, hâlihazırda toplumsal cinsiyet (gender) eşitsizliğinin mağduru olan kadınları daha da eşitsiz bir konuma sürüklemiştir. Bu durum, kadının geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini güçlendirerek, büyük bölümünün atıl kalmasına ve emeklerini iş gücü piyasasına düşük ücretle summasına yol açmıştır. Türkiye, 2000'li yılların başlarından itibaren Avrupa Birliği (AB)'ne entegrasyon süreci içerisinde gerek Medeni Kamun gerekse İş Kamunu'nda yaptığı düzenlemelerle bir dizi cinsiyet eşitliği politikalarını hayata geçirmiş, ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliği tamamen ortadan kaldıramamıştır. Bu çalışmada, "Kadınlara yönelik bir tehdit unsuru olarak algılanan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal, siyasal ve ekonomik alana yansımaları ve bu tehdidin ulusal ve uluslararası bağlamda güvenlikleştirilmesine yönelik girişimler" incelenmiştir. Bu bağlamda, Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde ana akım güvenlik çalışmalarından ayrılan Feminist güvenlik yaklaşımları ile AB ve Türkiye'deki uygulamalar, "nitel araştırma" yöntemi kapsamında doküman incelemesi yoluyla analiz edilmiştir. Ulaşılan bulgular, cinsiyet eşitsizliğinin uluslararası bağlamda güvenlikleştirilmesine yönelik çabaların yavaş, fakat istikrarlı bir biçimde ilerlediğini, ancak ulusal düzeydeki girişimlerin bu istikrardan yoksun olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Güvenlikleştirme, Feminizm, Cinsiyet Eşitsizliği

* Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Sucu, Ş., Keser, A. (2022). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği tehdidini ulusal ve uluslararası bağlamda güvenlikleştirme girişimleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (2), 727-756.

* Dr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-3199-2041, sadiye_s@yahoo.com.

** Doç. Dr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İİSBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0002-1064-7807, ahmet.keser@hku.edu.tr.

ATTEMPTS TO SECURE THE THREAT OF GENDER INEQUALITY IN A NATIONAL AND INTERNATIONAL CONTEXT

Abstract

The new spheres of inequalities that occurred along with the implementation of neo-liberal economy policies in the global context after the 1980s have led women victims of social gender inequality towards an even more unequal position. This situation has caused the majority to remain idle and to serve their labor to the labor markets on low prices by strengthening the traditional social gender roles of women. Turkey have implemented various gender equality policies through both the civil law and the labor law as a part of EU integration process since the beginning of 2000s, but social gender inequality was not completely exterminated. In this study, "the reflections of social gender inequality, which is regarded as a threat risk towards women, on social, political and economic areas, and the efforts aiming the securitization of this threat in national and international context" are examined. In this context, Feminist security approaches that are dissociate from the mainstream security studies in international relations discipline, with the applications of European Union (EU) and Turkey was analyzed through document analysis within the scope of qualitative research method. The findings achieved show that efforts to securitize gender inequality in the international context are progressing slowly but steadily, but those attempts at the national level lack this stability.

Keywords: Gender, Securitization, Feminism, Gender Inequality

GİRİŞ

İnsan, doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu toplum tarafından inşa edilen *toplumsal cinsiyet* ile ilgili bütün sosyal yapılanmalardan etkilenmektedir. *Maskulinite*, genç erkeklerin zihinlerine farklı biçimde işlenmekte; yaşamları boyunca üzerlerinde, duygularını reddetmelerini, fiziksel olarak güçlü olmalarını, ötekilerini baskılayarak veya yarışarak daha iyi olduklarını göstermelerini zorlayan sosyal bir baskı bulunmaktadır. Bazı toplumlarda ise kontrol, ötekiler üzerinde güç kullanma ve şiddet, erkek olmanın sembolleri olarak görülmekte; erkek çocuklar, asker olmaya hazır hale getirilmek amacıyla katı tutum ve davranışlara maruz bırakılmaktadır. Aslında savaş da erkeklere karşı bir tür toplumsal cinsiyet şiddet eylemi biçimine dönüşmektedir. Erkekler diğerlerini öldürmeye zorlanırken; kızlar çoğunlukla zekalarını yok saymaya, uslu ve boyun eğen iyi bir dinleyici olmaya, özellikle de erkeklerin ihtiyaçlarını kendininkinin önüne koyarak değerli olduklarını doğrulamaya yönelik biçimde sosyalleşmektedirler. Pasifleştirilmiş olmanın yanında, adaletsizlik karşısında da sessizliğini koruyarak onaylama, *kadınlık* göstergesi olarak kabul görmekte, bu tür sosyalleştirme de temel insani değerleri görmezden gelerek kurban olmayı öne çıkarmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde farklı toplumların ve kültürlerin kadın ve erkeğe biçtikleri rollerle yapılandırdıkları *toplumsal cinsiyet* algısı, genellikle kadınlar için bir tehdit unsuru olmuş ve kadın kendisini ikincil bir karakter olarak erkeğin arkasında konumlandırmıştır. Kadını geri plana itip pasifize eden bu durum ilk

olarak 1970'lerden itibaren feminist antropologlar tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. Yapılan çalışmalar, zaman içinde oluşturulan toplumsal cinsiyetin kadın-erkek eşitsizliğine zemin oluşturduğunu ortaya koymuştur. Böylelikle, *ev içi-kamusal, doğal-kültür* gibi aykırılıkların eleştirisi yapılabilir hale gelmiş; toplum yaşamında erkek egemenliğini pekiştiren bu ayrımcılığa atfedilen doğallığın söz konusu olmadığı görülmüştür. Aynı zamanda toplumsal cinsiyete ilişkin bu çalışmalar, erkek hegemonyasının *Batılı olmayan kültürlerle has bir gericilik* biçiminde kurgulanmasını sağlayan Batı merkezli yaklaşımın da doğru olmadığını ortaya koymuştur. Çünkü bu ayrışma ve eşitsizlik yaratan *toplumsal cinsiyet* kurgusunun Batı toplumlarında da geçerli olduğu gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada verilerin elde edilmesinde ve analizinde "*nitel araştırma*" yöntemi kapsamında "*doküman incelemesi*" tekniği kullanılmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Cinsiyet kavramı; kadın ile erkek arasındaki biyolojik ve doğal farklılıkları ifade eder (Dökmen, 2010). Bu farklılıklar ise, doğuştan gelen değişmez özelliklerden kaynaklanır. Akademik yazında daha çok Biyolojik yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılan cinsiyet kavramı bireylerin doğumuyla başlayan bir süreçtir (Akkaş, 2019, s. 99).

Toplumsal cinsiyet (gender) kavramı ise, ilk olarak Robert Stoller tarafından 1968'de kaleme alınan *Sex and Gender* başlıklı çalışmada kullanılmıştır. Stoller bu çalışmada toplumsal cinsiyetin kadın ve erkeğin yaşam tecrübeleri temelinde yapılandırıldığını belirtmiştir (Akkaş, 2019, s. 99). Kavram, cinsiyetlere toplumlar tarafından atfedilen anlamı, kadın ve erkek cinsiyetlerinden beklenenlerle birlikte cinsiyetlerin psikolojik niteliklerini de ifade etmek için kullanılır (Dökmen, 2010). Başka bir deyişle toplumsal cinsiyet, toplumlar veya farklı medeniyetler tarafından *erkeklik* ve *kadınlık* kavramlarına yönelik olarak yapılandırılan kültürel görüşleri, inanç sistemlerini, imajları, beklentileri ve sorumlulukları tanımlayan tüm fikirlerin sosyal inşasıdır. Bir sosyalleşme süreci içerisinde oluşan bu yapılanma, hem kadın ile erkek arasındaki ilişkileri hem de her iki grubun kendi içerisindeki güç ilişkilerini önemli ölçüde etkiler. Toplumsal cinsiyete yönelik olarak, farklı kültürel değerlere sahip toplumların kadın ve erkek için nelerin uygun olduğu ya da nelerin olması gerektiğine ilişkin farklı görüşleri bulunmaktadır. *Gender* olgusu kültürler arasında farklılık gösterdiği gibi küresel, ulusal veya yerel bağlamda; sosyal dönüşüm süreçlerinde veya bir toplumun ekonomik kriz dönemlerinde de değişiklikler gösterebilir. Sonuç olarak *toplumsal cinsiyet*, toplumun bireylere biçtiği roller kapsamında oluşturulmuş bir kavramdır. Bu terim, kadın ve erkek tanımını biyolojik cinsiyet üzerinden değil, toplumun onlara yüklediği sorumluluklar ile atfettiği değer üzerinden yapmaktadır (Çabuk, 2010, s. 135).

Eşitlik; bireylerin yeteneklerini rahatlıkla geliştirebilecekleri ve sergileyebilecekleri sosyal ortamın yaratılmasına engel olan her tür toplumsal veya siyasal bariyerlerin kaldırılması durumudur. Kadın ve erkeğin sosyal yaşamın her

alanına eşit koşullarda katılımları ise *Toplumsal cinsiyet eşitliği* anlamına gelmektedir. Yani, kadın ve erkeğin eşit hak, imkân ve olanaklara erişebildikleri bir durumu ifade etmektedir. Kısaca; fırsatların ve kaynakların kullanılmasında, hizmetlerin elde edilmesinde, bir bireyin sadece cinsiyeti nedeniyle bir ayrımcılığa muhatap olmamasıdır. Dolayısıyla, *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin*, bireylerin kişisel yeteneklerini geliştirirken, toplum tarafından şekillendirilmiş yargılarca dayatılan bir kısıtlama bulunmaksızın özgür olarak seçim yapabildiği bir kavramı tanımladığını söylemek mümkündür (BBC News, 12 Eylül 2019). Biyolojik anlamda cinsiyet, fiziksel anlamda doğuştan sahip olunan durumla ilgili iken; toplumsal cinsiyet, doğumdan sonra toplumsal kültürün, doğuştan getirilen erkek ya da kadın her biyolojik cinsiyet grubuna uygun gördüğü rol, anlam ve statü ile ilişkilidir (Keser vd., 2021, s. 195).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği; bireylerin, sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik ve temel hak ve özgürlüklerinin tanınması, kullanılması ve bu haklardan faydalanmasına engel olan veya tamamen ortadan kaldırılmasını hedef alan, cinsiyete dayalı olarak gerçekleştirilen her tür ayrımcılık, mahrum etme ya da kısıtlamayı ifade etmektedir. Bu eşitsizlik durumunun kaynağını, farklı boyutlarda ortaya çıkan iktidar ilişkilerinin bir neticesi olarak, toplumların erkek ve kadına yönelik algısı oluşturmaktadır. Günümüzde, *toplumsal cinsiyet eşitsizliği*, genel olarak kadının öğrenimini ve istihdama katılımını, dolayısıyla gelirini de olumsuz yönde etkilemektedir (Şimşek, 2011, s. 120; CEDAW, 2005).

Feminizm; kadın-erkek ayrımcılığına itiraz ederek cinsler arasındaki sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda eşitliği savunan; mevcut sistemin her alanını sorgulayarak birtakım değişimlerin yaşanmasını tetikleyen ve dolayısıyla kadının toplumsal yaşamdaki rolünü, katkısını ve haklarını genişletmeyi öngören bir düşünce akımıdır.

BİR TEHDİT UNSURU OLARAK TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

Sanayi devrimi sonrasında modern devletle birlikte modern toplumların ayırt edici özelliklerinden biri olarak öne çıkan cinsiyete dayalı iş bölümü, kadın ve erkekler için önemli zorluklar yaratmıştır. Bu başlık altında cinsiyete dayalı bir ayrımcılığa işaret eden *cinsiyete dayalı iş bölümü* kavramı ile iş bölümünün neticelerinden biri olan *toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin* sosyal, siyasal ve ekonomik alanda kadının yaşamına olan yansımalarına bakılmıştır.

Cinsiyet Temelli İş Bölümünün Tarihsel Gelişimi

Kadın ve erkeğin birbirinden tamamen farklı iki kategori olduğu yaklaşımının olası neticesi, bu iki kategorideki farklı cinsiyetin uğraş alanının ve eğiliminin de birbirinden farklı olması gerektiğine ilişkin kanaattir. Antropologlara göre cinsiyete dayalı iş bölümünün, kadının toplayıcılık, erkeğin ise avcılıkla daha fazla meşgul olduğunun varsayıldığı zamanlara kadar uzanan çok eski bir tarihi vardır. Toplayıcılık tecrübesinin kadınların tarımı keşfetmelerini, avcılık tecrübesinin ise erkeklerin mekânsal uyum becerilerinin gelişmesini sağladığına

inanılmaktadır. Ancak, kadınlar, tarımsal üretimde yer almış olsalar da mülkiyetten pay almaları uzun bir süre söz konusu olamamıştır. Köy ya da aşiret topluluğunu ilgilendiren kararların alınmasında kadının da söz hakkının olması için erkek çocuklarının mürüvvetini görmesi, torunlarının olması gerekmektedir (Bora, 2018).

Modern toplum öncesi kadın ve erkeğin yaptığı işler genel olarak *yuvayı beklemek* ve *ailenin geçimini sağlamak* olarak ayrılmamıştı. Modern devletle birlikte modern toplumları ayırt eden önemli özelliklerden biri de ev ile iş yerinin birbirinden ayrışması olmuştur. Bu ayrışma kadınların üretimden uzaklaştırılmalarını da beraberinde getirmiştir. Onların temel görevi artık ev içerisindeki erkeğin ve çocukların bakımını üstlenmek zorunda kalmıştır. Bu ayırım, zaman içinde kadın ve erkeğin doğası hakkında yeni varsayım ve kanaatlerin de oluşmasına sebep olmuş; süreç içerisinde narin, hassas ve güçsüz kadın algısına karşılık; avcılık genlerini taşıyan, güçlü, dayanıklı, mücadeleci, erkek algısı oluşmuştur. Modern dönem, *ev kadını* olarak adlandırılan yeni bir kadın tipinin ortaya çıktığı ve bu tipin ilerleyen süreçte kadınlık normu biçimine dönüştüğü bir dönem olmuştur. Bu durumun her yaştan, her sınıftan, ücret karşılığı çalışan ya da çalışmayan tüm kadınlar için oldukça önemli yansımaları ortaya çıkmıştır. Cinsiyete dayalı iş bölümü sayesinde, kadına yuvanın bekçiliği düşmüş, erkek de para kazanarak evin geçimini sağlamaktan sorumlu duruma gelmiştir. Böylelikle, ev kadını tipinin yanında ekme kazanarak erkek tipi yerini almıştır.

Cinsiyete dayalı iş bölümü, sadece kadınlar açısından değil, erkekler için de önemli sorunlar doğurmuştur. Ailesinin geçimini sağlayamamak erkeklik rolünün yerine getirilememesi biçiminde algılanmıştır. Kadınların ev ile sınırlandırılmaları, bir meslekleri bulunsalar bile asıl görevlerinin sadece ev ile ilgili işler olarak kabul görmesi, onların dışarıda çalışma olasılıklarını daraltmış, bazı meslekler ile bazı pozisyonlar kadınlar için uygun görülmemeye hale gelmiştir. Bu kısıtlamalara ilaveten ailenin maddi imkânları tüm çocukların eğitim masraflarını karşılamıyorsa, öncelik erkek çocuğa verilmiş onun okuması tercih edilmiştir. Çünkü erkek çocuğunun bir meslek sahibi olması hayattır. Buna karşı, kız *nasil olsa evlenip yuvayı bekleyeceği* için evliliğe hazırlanması yeterli görülmüştür. Kadınların çalışma yaşamına girmeleri ise beraberinde başka tartışmaları da getirmiştir. Aslan (2006, s. 119)'a göre bu konudaki temel tartışma noktalarından birisi de *özgürleşme* konusuna ilişkindir. Yazar, kadınların çalışma yaşamına girmesiyle birlikte mutlak bir özgürleşmenin değil ancak göreceli bir özgürleşmenin ortaya çıktığını; kadının kapitalist üretim biçiminde çalışma hayatına atılmasıyla, karşı cinse olan bağımlılığının, ücret ilişkisi ile yeniden ve bu sefer cinsiyete değil, üretim biçimine bağımlılık temelinde, kapitalizme özgü biçimde yeniden üretildiğini ifade etmektedir.

Nihayetinde, cinsiyete dayalı iş bölümünün, yukarıda sayılanların yanında daha birçok neticesi eğitim alanında, istihdamda, kültürel değerlerde, sosyal ve siyasal hayatta cinsiyete dayalı bir ayrımcılığa işaret etmektedir (Bora, 2018). Bu

ayrımcılık günümüzde, birçok sektörde kadının potansiyelini gerçekleştirmesinin önünde bir tehdit oluşturmaktadır.

Toplumsal Cinsiyetin Güç ve Adaletle Olan İlişkisi

Pek çok kültürde erkeklerin tecrübeleri ve bakış açılarının o kültürler için özgü norm olarak kabul edildiği bilinmektedir. Bu kültürlerde, bilhassa halka açık alanlarda güç kullanımı *maskülen* olarak algılanmaktadır. Erkek bireyler ailenin, bir grubun veya topluluğun lideri varsayılırken, kadınlar onların takipçileri veya destekçileri biçiminde tanımlanmaktadır. Bu ve benzeri varsayımlar, genç kızların ve kadınların kendi yaşamlarında etkili olabilecek kararlar hakkında söyleyebilecekleri fazla bir şeyin olmadığı anlamına gelirken; kendilerine atfedilen geleneksel rolleri gerçekleştiremeyen erkeklerin de toplum tarafından eleştirilere maruz kalması manasına gelmektedir. Göğüş Tan ve Somel (2005, s. 3)'e göre uygulanan fırsat eşitliği politikaları, kadınların haklarını kullanmaları ve kendilerine sunulan fırsatlara erişmelerine imkân tanımayan koşulları (kadının ailede bakıcılık rolü, kadına yönelik şiddet, cinsiyetçi eğitim politikaları, toplumsal kültür gibi) ne yazık ki yeterince dikkate alınmamıştır. Buna bağlı olarak da cinsiyet eşitsizliğinin bazı belirtileri azalmış olsa da ayrımcılığın kökleri tamamen yok edilememiştir.

Toplumsal cinsiyet sonradan, zaman içerisinde sosyalleşme ile yapılandırılmış bir anlayış olması nedeniyle, kadın ve erkeğe biçilen rollere ilişkin baskıcı kalıpların yine zaman içerisinde sosyal olarak değiştirilmesi de mümkündür. *Toplumsal cinsiyet adaleti* kavramı da tam olarak bunu ifade etmektedir.

Kadın Sağlığı İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Tehdidi

Günümüzde kadın ile erkek arasındaki biyolojik farklılığın, farklı boyutları olan bir toplumsal cinsiyet farklılığına dönüşmesi her açıdan kadının yaşamı için bir tehdit oluşturmakta ve onu ötekileştirerek ikincil bir konuma itmektedir (Eliuz, 2011, s. 222). Kadının ancak zayıf olduğunda *güzel* ve *çekici* olabileceği algısı sebebiyle, aşırı diyet, yorucu egzersiz veya cerrahi girişimlere kadar uzanan uygulamalar, kadınların hayatı için büyük risk taşımaktadır. Bilhassa genç kızların, çağdaş genç erkeklere kıyasla çok daha fazla yeme bozukluğu sorunları yaşaması, bu risklerden sadece biri olarak ortaya çıkmaktadır (Koyun vd., 2011).

Kadının Eğitime Erişiminde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Engeli

Küresel bağlamda eğitim istatistikleri, kadının durumunun iç açıcı bir görünüm sergilemediğine işaret etmektedir. *UNDP (United Nations Development Programme)* verilerine göre, dünyada okur-yazar olmayan 900 milyon nüfusun 2/3'ü kadındır. Türkiye ise, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksine göre yetişkin okuryazarlık oranları bakımından 160 ülke arasında 69'uncu sırada yer almaktadır (UNDP, 2018).

Türkiye'de; 1973'te kabul edilen 1739 sayılı Kanun'un 8'inci maddesi ile *eğitimde kadın-erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlamr*, prensibi benimsenmiştir (1739 Sayılı Kanun, 1973, Madde 7,8). Türkiye, Uluslararası

sözleşmelerden *Çocuk Hakları Sözleşmesi*'ni 1989'da ve *Pekin Deklarasyonu*'nu 1995'te imzalamış, böylelikle cinsiyet farkı gözetilmeden tüm çocukların temel eğitim hakkı, uluslararası düzeyde devlet güvencesi altına alınmıştır. Kısaca, bütün yurt dışında cinsiyet farkı gözetmeksizin herkesin ilk ve ortaöğretim görmesi Türkiye'nin öncelikli hedefleri arasında sayılmış; bu hususta, gerek Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)'nce yürütülen çalışmalar gerekse sivil toplum kuruluşlarının öncülüğünde gerçekleştirilen kampanyalarla, bilhassa ilköğretim düzeyindeki okullarda önemli başarılar elde edilmiştir. Bakanlığın 2010-2014 Stratejik Planı'nda özellikle ilköğretim çağındaki kızların okullaşmasının önemine vurgu yapılmış, ortaöğretim düzeyinde eğitime erişimde kız-erkek toplam okullaşma oranları arasındaki farkın %8,91'den 2014 yılı sonuna kadar %2'nin altına çekilmesi hedeflenmiştir (MEB 2010-2014 Stratejik Planı, 2010, s.95).

Ne yazık ki tüm bu çalışmalar ve gerçekleştirilen yasal düzenlemeler, kız çocuklarının ilk ve ortaöğretimde okullaşma oranları, Türkiye'nin tüm bölgeleri için tespit edilen hedeflere ulaşılmasında ve cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesinde yeterli olamamıştır. 2013 yılı *Nüfus Kayıt Sistemi* verilerine göre, Türkiye'de beş yaş üzeri okuma-yazma bilmeyen 2 milyon 654 bin kişinin, 2 milyon 205 bini kadındır. İlkokul veya ortaokul mezunu erkeklerin sayısı yaklaşık 9 milyon iken kızlarda bu sayı 6 milyon 800 bin olarak gerçekleşmiştir. Lise ve dengi okulları kapsayan ortaöğretimde erkeklerin sayısı 7 milyona ulaşmış iken bu sayı kızlarda 5 milyonda kalmıştır. Yükseköğretimde ise aradaki makas biraz kapatılmış, erkeklerin sayısı 4 milyonu aşarken yükseköğretim alan kadın sayısı 3 milyon 200 bin civarında gerçekleşmiştir (KASAUM, 2013). UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)'nun araştırma sonuçlarına göre, Türkiye 2014 sonuna kadar ilk ve ortaöğretimde cinsiyet eşitliğini sağlayamama riski taşıyan 24 ülke içerisinde yer almaktadır (UNESCO, 2006). UNESCO'nun öngörüsüne paralel olarak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin verilerinde de 2015 yılında okuryazar olmayan kadınların oranı %9,1 olarak gerçekleşmiş, bu oran erkeklerde %1,8 olmuştur. 2019 yılında ise, okuryazar olmayan erkek oranı yaklaşık %33 gerileyerek %1,2'e inmesine karşı, okuryazar olmayan kadınların sayısı yaklaşık %24 azalarak, %6,9 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021).

Türkiye'de eğitimdeki cinsiyet eşitsizliği, eğitime ulaşma şartlarının ağır olduğu coğrafi bölgelerdeki kız çocuklarını daha da fazla etkilemektedir. Dolayısıyla doğu vilayetlerinde, özellikle de kırsal bölgelerdeki yerleşim yerlerinde yaşayan kızların okullaşması diğer bölgelere nazaran daha çok tehdit altındadır. Bunun yanında, maddi imkânları kısıtlı ailelerin kız çocuklarının okulu bırakma olasılığı erkek çocuklara göre daha yüksektir. Dolayısıyla, kızların eğitimi konusunda Türkiye'deki mevcut yasa ve düzenlemelerin uygulamalarda yetersiz kaldığını, üstelik eğitim müfredatının ve öğretim süreçlerinin de cinsiyet eşitsizliğini pekiştirdiğini söylemek mümkündür. Özellikle 2012 yılında getirilen 4+4+4 eğitim sisteminde, birinci kademeyi örgün eğitim sisteminde tamamlayan öğrencilere sonraki kademeler için *açık öğretim* imkânının tanınması, daha çok kız çocuklarının

eğitim sürecinden ayrılmasına neden olmakta, böylelikle ilköğretim süreci kesintiye uğramış kız çocuklarının ortaöğrenimi tamamlama şansları da azalmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik yapılan birçok çalışmanın bulgularında ortaya çıkan sonuçlar da bunu desteklemektedir. Kadına erkekten daha düşük bir statü veren, eğitim ve öğretimi gereksiz ve önemsiz sayan kültürel bakış açısı ile şekillenmiş cinsiyet rollerinin doğal bir sonucu olarak; nüfus kayıt sistemine zamanında kaydedilmeyen veya ikinci kademe açık öğretime geçen kız çocukları, hâlihazırda okullaşma oranlarının düşük olduğu bölgelerde okula gönderilmeyerek evde iş gücü olarak yararlanılmakta ve erken yaşlarda evlendirilmektedir.

Kadına Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women- CEDAW) raporuna göre, sosyo-ekonomik düzeyin yüksek olduğu bölgelerde buna paralel olarak kadınların eğitim düzeyinin de yüksek olduğu görülmektedir. Ancak, milli gelirdeki artışa karşı eğitimde kadın-erkek fırsat eşitliği konusunda arzu edilen seviyede bir gelişme kaydedemeyen Türkiye’de, genel olarak yoksul ailelere mensup kızların %6’sı ortalama iki yıldan daha az eğitim almakta, bu oran doğu ve güneydoğu illerinde ikamet eden aynı zamanda yerel bir dilde konuşan kızlar arasında %43’e kadar çıkmaktadır (CEDAW, 2010, ss. 12-13).

Türkiye, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak iki önemli uluslararası sözleşmeyi, 1985 yılında CEDAW’ı ve 2011 yılında da *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)*’ni imzalamıştır. Sonrasında gerek BM ve Avrupa Konseyi üyeliği gerekse AB ile yürüttüğü müzakere sürecinden kaynaklanan yükümlülüklerinin gereği olarak İstanbul Sözleşmesi’nin 14’üncü maddesinde ifade edilen ilkelere uyum amacıyla, eğitim alanında toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda MEB ve Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) aracılığıyla bazı adımlar atmıştır. 2014 yılında MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğünce *Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP)* başlatılmış, 2016 yılına kadar 162 pilot okuldaki eğitimcilere toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik uzmanlık eğitimleri verilmiştir. Ancak, AB ile müzakerelere başlanmasının getirdiği yükümlülüklerin de bir gereği olarak başlatılan bu ve benzeri projeler, Türk toplumunun aile kurumuna bir tehdit olarak algılayan bazı tarikatları ve siyasal iktidarın bir kesimini rahatsız etmiş ve gün geçtikçe bu projelerden geri adım atılması noktasında Hükümet üzerindeki baskılarını artırmışlardır. Aralık 2018’de, Milli Eğitim Bakanının *okullarda toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen projelerin yaygınlaştırılacağını* açıklamasının hemen ardından muhafazakâr çevrelerden gelen yoğun tepkiler üzerine, Bakanın 2019 yılı ocak ayında, *Bakanlığımızın gündeminde bu konuda yürütülmekte olan bir proje bulunmamaktadır* açıklamasıyla, ETCEP Projesi iptal edilmiş, toplumsal cinsiyet eşitliğini esas alan eğitim anlayışından vazgeçilmiştir. MEB’i takiben YÖK tarafından 2016 yılında yayınlanan ve uygulamaya konulması amacıyla tüm üniversite rektörlüklerine gönderilmiş olan *Yükseköğretim Kurumları Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi* de Türkiye’nin toplumsal değerleriyle

uyuşmadığı iddiasıyla Şubat 2019'da geri çekilmiştir (BBC News Türkçe, 2019). Sonraki süreçte, Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü'nün 2019-2020 dönemini kapsayan programının hedeflerinden biri olan *toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması* maddesi 11.09.2019'da programdan çıkarılmış, 12.09.2019'da da MEB Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği'nin 7'nci maddesinde yapılan değişiklikle, *toplumsal cinsiyet eşitliği konularında farkındalık oluşturma* ibaresi kaldırılmıştır (30886 sayılı Resmî Gazete, 12 Eylül 2019).

Sonuç olarak, Türkiye'de eğitim alanında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik olarak uygulamaya konulan projelerden ve ilgili mevzuat düzenlemelerinden bazı vesayet odaklarının baskısıyla geri adım atılması örneklerinden hareketle, günümüz itibarıyla mevcut siyasal iktidar tarafından toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermeye yönelik sistematik ve istikrarlı bir kamu politikasının yürütülebileceğini söylemek henüz mümkün gözükmemektedir.

Kadın Yoksulluğunun Başat Unsuru, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Kadınların toplumdaki ikincil rollerinin de etkisiyle, onlara tanınan hak ve kaynaklara ulaşmalarının erkeklerden farklılaşması sebebiyle, dünya genelinde bir *kadın yoksulluğu gerçeği* yaşanmaktadır ve bu gerçeğin çok boyutlu olarak irdelenmesi bu makalenin sınırlarını aşan ayrı bir çalışma konusudur. Burada, toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında Türkiye'deki duruma kısaca bakılmıştır.

BM istatistiklerine göre Türkiye, BM'ye üye ülkeler içerisinde kadınların iş gücüne katılımında en düşük oranlara sahip on ülkeden biridir. Kadın-erkek istihdamı ile iş gücüne katılım oranlarında kadın aleyhine %50'lere ulaşan büyük fark, dünya genelinde en kötü toplumsal cinsiyet göstergelerinden biri olarak değerlendirilmesine karşın devleti yöneten siyasal iktidarların bu sorunun üstesinden gelmek adına hazırladığı istikrarlı bir ulusal eylem planı bulunmamaktadır. Konu hükümetlerin gündeminde gerektiği kadar yer almamakla birlikte 2005 yılından itibaren kadın STK'ların talepleri karşısında az da olsa bir ilerleme sağlanabilmektedir. Hükümetin çabaları ise, süreklilikten uzak, geçici, proje bazlı olup, özellikle girişimcilik ve mikro kredi destek programlarıyla sınırlı kalmıştır (CEDAW 2010, ss. 14-16). Uluslararası Çalışma Örgütü (*International Labour Organization-ILO*)'nün verileri, dünyadaki istihdamın %40'ını kadınların oluşturmasına karşı, çalışan yoksulların %60'ını kadınların oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Dünyadaki 3,1 milyar yoksul insanın ise, %70'i kadındır (Demirgöz, 2014). Dünya geneline paralel olarak son yıllarda Türkiye'de de kadınların iş gücüne katılımındaki küçük artışlar, yoksul kadın sayısının artmasına ve *yoksulluğun kadınlaşmasına* engel olamamıştır.

TÜİK verilerine göre 2017 yılında erkeklerin işgücüne katılım oranı %72,5 olarak gerçekleşirken bu oran kadınlarda %33,6'da kalmıştır. Yine 2017 yılı istihdam verilerine bakıldığında erkeklerin istihdam oranı %65,6 olurken, kadınlarda bu oran %28,9'da kalmıştır (TÜİK, 2019). ILO verilerine göre ise, Türkiye'de 2017 yılında kadınların işgücüne katılım oranı %36,1 olarak gerçekleşmiştir. ILO

rakamları, TÜİK verilerinden oransal olarak kadınlar lehine bir farklılık gösteriyor olsa da önemli bir gerçeğe işaret etmektedir. Türkiye, kadınların iş gücüne katılım oranında OECD ülkeleri içerisinde, Şili ve Meksika gibi ülkelerin bile gerisinde kalarak en alt sırada yer almakta (İKV, 2019, ss.12-13) ve kadın yoksulluğu bu ülkelerden daha derin yaşanmaktadır.

TÜİK'in 2019 verilerine göre ise, erkeklerin iş gücüne katılım oranı %72 olurken kadının iş gücüne katılım oranı 2017 yılına yakın seyrederek %34,4 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılı istihdam oranlarına bakıldığında erkek ile kadın arasındaki istihdam farkının korunduğu, %63,1 erkek istihdam oranına karşı %28,7 oranında kadın istihdam edilmiştir (TÜİK, 2021). TÜİK'in 2019 verilerinde dikkati çeken en önemli husus, 2014 yılında %13 olan kadın işsizlik oranının, düzenli artışla 2019'da %16,5'e ulaşmış olmasıdır (TÜİK, 2016).

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Siyasal Alana Yansımaları

Dünya genelinde, kadınların siyasal alanda temsilinde cinsiyet eşitsizliği olduğu açık bir şekilde görülmektedir. TÜSİAD'ın raporuna göre, Parlamenter sistemin olduğu ülkelerde kadının parlamentolardaki temsil oranının genel olarak ortalaması %17,4'tür. Bu oranların dağılımında en yüksek ortalama %41,6 ile Kuzey ülkelerinde görülmektedir. Parlamentolarda kadın temsil oranı Avrupa'da %21,1, Amerika'da %19,1, Afrika'da %17,5, Asya'da %16,6 ve Arap ülkelerinde %9'dur. Kadın temsilinin en yüksek olduğu Ruanda'da temsil oranı %48,8'dir. Türkiye'de ise, mevzuatın fırsat eşitliği ilkesini dikkate alan düzenlemeler içermesine karşı, kadınların özellikle kamu sektöründe üst düzey yönetici olabilme ve karar mekanizmalarında yer alabilme olasılıkları oldukça düşüktür. Kadınların siyasal alanda temsil oranlarında Türkiye ne yazık ki az gelişmiş ülkeler arasında bulunmaktadır (TÜSİAD, 2008, ss. 265-272). 2018 yılı itibariyle, 17 Avrupa ülkesinde parlamentoların %30'dan fazlasını kadınlar oluşturmaktadır. Kuzey Avrupa ülkelerinde ise, kadının parlamentoda temsil oranı ortalama %40 ile %45 arasında değişimin yanı sıra kadın temsilinin en yüksek olduğu bölge olma niteliği korunmaktadır. Uluslararası Parlamenterler Birliği (*International Parliamentary Union-IPU*)'ne göre, dünya genelinde parlamentoların alt kanadında kadınların %50'den fazla bir temsil oranına, sadece üç ülke; Ruanda, Küba ve Bolivya sahiptir. 1994'te çoğu erkek 800.000 kişinin öldürüldüğü Ruanda'daki soykırımdan sonra yapılan Anayasa değişikliğiyle kadınlara %30 kota ayrılmış olup, sonraki yıllarda daha fazla kadın Meclise girmiştir. Bugün Ruanda'daki kadınlar, %50'nin üzerinde bir temsil oranına sahiptir (Trowsdale, 2018).

Nitekim Türkiye'de 2018 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde 600 üyeli Parlamenteoya 78 kadın (%13) milletvekili girebilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde toplam 16 Bakandan ikisi kadındır. Toplam 206 üniversitede ise kadın rektör sayısı sadece 17'dir. Cumhuriyetin kuruluşundan 2018 yılına kadar sadece dört kadın, vali olarak atanmıştır. 2014 mahalli idareler genel seçimlerinde, il genel meclis üyeliğinin 1191'ini erkekler 60'ını kadınlar; büyükşehir belediye başkanlığının 27'sini erkekler 3'nü kadınlar; belediye başkanlıklarının 1314'ünü

erkekler 37'sini kadınlar ve belediye meclis üyeliğinin 18.300'ünü erkekler 2.198'ini ise kadınlar almıştır (YSK, 2014). Sonuç olarak, günümüz itibariyle Türkiye'de kadınların Parlamentoda temsil oranı, Asya ülkeleri ile Ortadoğu ülkeleri arasında bir yerde bulunmakta olup Avrupa'nın oldukça uzağındadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Temelinde Kadına Yönelik Şiddet

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin neticelerinden biri olarak ortaya çıkan kadına yönelik şiddet olgusu küresel bağlamda önemli sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Kadını hedef alan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet; Bir kadına sadece kadın olduğu için uygulanan cinsiyet temelli şiddet, olarak ifade edilmektedir. Çoğunlukla üstü kapatılan, gizli tutulan ancak dünyanın her yerinde yaygın olduğu bilinen bu husustaki vaka sayıları oldukça ürkütücü boyuttadır. Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization-WHO)'nün yürüttüğü bir araştırmada şiddete maruz kalan kadınların %20-70'inin söz konusu çalışma kapsamında kendileri ile görüşülene değin yaşadıklarından hiç kimseye söz etmediği belirlenmiştir. Toplumsal cinsiyete dayalı yapılmış olan 40 çalışmanın sonuçlarına göre ise, kadınların %25-50'si erkeklerden fiziksel şiddet görmekteydiler (Akin, 2007, s. 4).

Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünce 2008'de Türkiye genelinde gerçekleştirilen *Aile İçi Şiddet* konulu araştırmada, son bir yıl içerisinde fiziksel bir şiddete maruz kalan kadınların oranının %10 olduğu, Orta ve Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde ise, ağır fiziksel şiddetin daha yaygın olduğu verilerine ulaşılmıştır. 2014 yılında aynı minvalde yapılan araştırmada elde edilen veriler 2008 yılı araştırmasının bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'de kadına yönelik şiddetin hala yaygın olduğu ve yapılan iki çalışma bulgularının da büyük oranda örtüştüğü görülmüştür (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014, s. 34). Araştırma Bulgularına göre, Türkiye'de evli kadınların %36 gibi büyük bir bölümü, hayatlarının herhangi bir döneminde eşleri veya birlikte yaşadıkları erkeklerden fiziksel şiddet görmüştür. Yine kadınların %38 gibi yüksek bir oranı da yaşamlarının bir kesitinde cinsel veya fiziksel şiddetten birine maruz kalırken, %9 gibi ürkütücü bir oran da çocukluk döneminde cinsel istismara uğramıştır. Fiziksel ya da cinsel şiddete uğrayan kadınların 1/3'ü yaşamlarının bir döneminde intihar etmeyi bile düşündüklerini belirtmişlerdir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014, ss. 34-35).

Yukarıdaki çalışmalardan görüldüğü üzere, Türkiye genelinde kadına yönelik fiziksel ya da cinsel şiddet düzeyi ile örtüntüsü 2008 ve 2014 çalışmalarında büyük oranda benzerlik göstermiş olsa da uygulanan şiddetin bölge bazında yaygınlığı ve bölge düzeyindeki değişimi farklılaşmaktadır. Şiddet gören kadınların %44'ü yaşadığı olaydan kimseye söz etmemiştir. Çalışmalar, kadınların maruz kaldıkları şiddeti saklama eğilimlerinin eğitim düzeylerinin artmasıyla azaldığını ve şiddeti kendi ailelerine anlatma eğilimlerinin ise arttığını ortaya koymuştur (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014, s. 36).

Türkiye’de fiziksel şiddetin ötesinde, her geçen yıl kadının yaşam hakkını gasp eden kadın cinayeti oranlarında görülen artış, kadınlara yönelik büyük bir tehdit unsuru olarak öne çıkmaktadır. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Raporu’na göre, erkekler tarafından 2018’de 440, 2019’da 474 kadın cinayetinin işlendiği kayıtlara geçmiştir (DW Akademisi, 2020). Aynı Platformun 2020 yılı Raporu’nda ise, erkekler tarafından 300 kadın cinayeti işlenmiş, ilaveten faili meçhul 171 kadın da ölü bulunmuştur (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2020). 2008 yılında 80 olan kadın cinayeti sayısının 2020 yılı itibariyle 400’leri aşması, Türkiye’de kadına yönelik şiddetin önlenmesinden sorumlu makamlarla birlikte hükümet politikalarında da bir duyarsızlığın olduğunu göstermektedir. Son zamanlarda siyasal iktidarın temsilcilerinin *Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilebileceği* yönünde söylemlerde bulunmalarının yanında, özellikle TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Başkanının İstanbul Sözleşmesi’nin *Türkiye’nin aile yapısı ile uyum sağlamadığını* dillendirmesi ve *Türkiye’nin Sözleşme’den çekilmesinin uygun olacağı* yönünde ifadeler kullanması, siyasal iktidar açısından bir açmazı da ortaya koymaktadır. Yani, ilk olarak 2009’da AB müktesebatına uyum kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik bir kurumsal çözüm mekanizması biçiminde oluşturulmuş olan bu komisyonun başına kadın-erkek eşitliğine inanmayan bir kadın milletvekilinin getirilmiş olması, siyasal iktidarın toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelesini sorgulanır hale getirmektedir. Komisyon Başkanının ulusal yayın organlarında bu düşüncesini açıklamasından kısa bir süre sonra da Türkiye, 2011 yılında İstanbul’da imzalanmış olan ve İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen; taraf devletlere, kadına yönelik şiddeti önleme ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yükümlülükleri getiren; üstelik Türkiye’nin ilk imzalayan ve onaylayan devlet olduğu bu uluslararası Sözleşme’den, Anayasa’nın 90’ıncı maddesine aykırı olarak 9 sayılı Cumhurbaşkanı Kararnamesi’nin 3’üncü maddesi ile çekilmiştir (20.03.2021 tarih ve 31429 sayılı Resmî Gazete). Nihayetinde mevcut siyasal iktidar, son yıllarda günde en az bir kadın cinayetinin işlendiği Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini bir sorun olarak görmemekte, hatta kadına yönelik şiddeti önleme konusunda yükümlülük üstlendiği İstanbul Sözleşmesi’nden de vazgeçerek kadına yönelik şiddeti olumlayan bir tutum sergilemiş olmaktadır.

Cam Tavan

Cam Tavan kavramını genel olarak, *insan kaynakları sistemi içerisinde cinsiyet ya da ırksal farklılıklara dayanan ve terfi basamaklarındaki yükselişe mâni olan görünmez bariyerler*, olarak tanımlamak mümkündür (Burbridge, 1994, s. 1). Toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde kadın ile ilişkilendirilen bir başka tanımda ise gerek kamu sektöründe gerekse özel sektörde çalışan ve üst düzey yönetici pozisyonlarında görevlendirilmeleri konusunda gerekli donanım ve tecrübeye sahip kadınların karşı karşıya kaldıkları engeller *cam tavan* kavramı ile ifade edilmektedir (Taşkın ve Çetin, 2012, s. 20).

Anlaşıldığı üzere, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde kadının sıklıkla

karşılaştığı önemli sorunlardan birisi de kariyer basamaklarında *cam tavan* denilen bariyerlerle karşılaşmasıdır. Günümüzde, kadınların sosyal, siyasal ve ekonomik alanda üstlendikleri sorumlulukların artmasına karşı üst yönetim pozisyonlarına erkekler kadar kolay erişemedikleri ve *terfi ayrımcılığı* ile karşılaştıkları sıkça görülen bir durumdur. Toplumsal cinsiyet çalışmaları, bu tür cinsiyete dayalı terfi ayrımcılığının yaşandığı Türkiye’de, kamu ya da özel sektör kadın istihdamında cinsiyet oranının üst düzey yönetici pozisyonlarında çok düşük olması nedeniyle bir *cam tavan* sorununun yani *öğrenilmiş çaresizlik* durumunun söz konusu olduğunu göstermektedir (Tahtaloğlu, 2016, ss. 100-101).

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Oluşmasında ve Sürdürülmesinde Kullanılan Araçlar

Tüm dünyada kadına yönelik toplumsal cinsiyet ayrımcılığının yaratılmasında ve sürdürülmesinde farklı yöntem ve araçlar kullanılmaktadır. Şiddet, en çok başvurulan araçların başında gelmektedir. Şiddet, sadece fiziksel bir eylemi içermemekte, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet türleri de fiziksel şiddette olduğu gibi şiddet görenin denetlenmesini sağlamaktadır. *Şiddet tehdidi* de asıl şiddet gibi işlev görme potansiyeli taşır. Yanlış zamanda yanlış yerlerde bulunmuş olmanın, yanlış kıyafetle dolaşmanın, yanlış şeyler söylemiş olmanın şiddete neden olabileceği bilgisi, kadının bazı tanımlanmış davranışlardan uzak durmasına ve haliyle yaşam alanlarının sınırlarını daraltmalarına yol açmaktadır. Kadını hakkı olan mirastan yoksun bırakma, kazancını gasbetme ve gelir elde edeceği bir faaliyette bulunmasına engel olma veya çalışması için zorlama, sıklıkla karşılaşılan ekonomik şiddet örneklerinden bazılarıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürdürülmesini sağlayan diğer bir araç, toplumlara ilişkin *kalıp yargılardır*. Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığında en yaygın kalıplaşmış yargı, *namuslu-namussuz* kadın ayrımıdır. Bu ayrıştırma kadını ataerkil kodlara uygun biçimde şekillendirmektedir. Bununla birlikte ayrımın belirsizlik arz etmesi, kadının yaşamı boyunca tehdit altında bulunmasına yol açmaktadır. Çünkü namuslu ve namussuz olma ayrımı, konjonktürel olduğu kadar, keyfi bir durumdur aynı zamanda.

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE FEMİNİST YAKLAŞIMLAR, GÜVENLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Uluslararası İlişkiler disiplinde güvenlik çalışmaları *yüksek politika (high politics)* alanı içinde yer almakta ve disiplinin en *maskülen* özelliğe sahip başlığı olarak kabul görmektedir. Feministler, Uluslararası İlişkiler disiplininin büyük bölümüne egemen olan erkek bakış açısıyla birlikte *maskülen* değerlerin en fazla güvenlik noktasında hissedildiğini ve günümüzdeki güvenlik sorunlarının tanımlanmasında ve çözümünde de bu bakış açısı ile hareket edildiğini iddia etmektedirler.

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte 90’lı yılların başından itibaren Uluslararası İlişkilerin güvenlik algılamalarında bazı değişikliklerle birlikte *güvenlik*

başlığı kapsamında yeni sorun alanları tanımlanmaya başlamıştır. Aynı dönemde, Uluslararası İlişkiler disiplininde *alçak politika (low politics)* alanları içinde tanımlanan cinsiyet sorunlarıyla ilişkili olarak yeni birtakım güvenlik tehditleri de dikkat çeker hale gelmiştir. Özellikle 1980'lerin ortalarında Feminist yaklaşımların gelişmeye başlamasıyla, Uluslararası İlişkilerin temel çalışma başlıklarından birisi olan güvenlik konusunda da feminist çalışmaların ivme kazandığı görülmektedir. 1990'lardan itibaren bu sürecin dört teorik boyutta geliştiği gözlenmektedir.

Bunlardan birincisi, uluslararası güvenlik politikalarında *kadının yok sayılması ya da görünmez kılınmasına* ilişkin bakış açısının sorgulandığı ve Uluslararası İlişkiler disiplinindeki toplumsal cinsiyetçi yapılanmanın ortaya çıkartılmasına çalışılan boyuttur. Bir başka teorik çerçeve, savaş ve barış zamanlarında *kadınların* devletler tarafından gereği kadar korunup korunmadıklarının ve *güvende olup olmadıklarının, sorgulanması* bağlamında gelişmiştir. Üçüncü teorik boyut, kadınların sürekli olarak *sadece barışla iribatlandırılması ya da kadınları barış ile ilişkili kimliklendirme* gayretinin sebeplerini incelemeye yöneliktir. Son teorik boyut çerçevesinde, güvenlik sorunlarının toplumsal cinsiyetçi zeminde analiz edilmesinde *sadece kadınların yaşadıkları deneyimlerin söz konusu edilmesinin (savaşta kadın ölüm oranı, uğranılan tecavüzler vb.)* aslında *maskülenliğin* farklı biçimlerinin gelişmesine katkı sunduğu dile getirilerek, karşı çıkılmaktadır (Blanchard, 2003, ss. 1290-1292).

Yukarıdaki teorik boyutlara bakıldığında, eleştirel feminist yazının güvenlik konusunda temel iki noktada yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Bunlardan biri; güvenlik alanında kadınları bir grup olarak değerlendiren ve bu gruptakilere de *politik görünürlük* kazandırmayı hedefleyen çalışmaların toplandığı noktadır. Feministlerin bu çalışmalarında, bilhassa kadının güvenlik konularının tam ortasında yer aldığına işaret edilmektedir. Mesela, güvenlik alanındaki temel konulardan birisi savaştır. Savaş durumunda amaç ya da ilkelerden biri olarak, bilhassa kadın ve çocukların korunmasının önemi dillendirilmekle birlikte, savaş durumunda da en fazla bu kesimin etkilendiği görülmektedir. Bu nedenle feministler benzer vakalardan yola çıkarak kadının güvenlik çalışmalarında yok sayılmasının anlamlı olmadığını ifade etmektedirler. Feminist çalışmaların yoğunlaştığı diğer nokta ise, Uluslararası İlişkiler disiplininin *geleneksel (özellikle realizm) güvenlik algılamalarına itiraz etmeleri* ve bu algılamalarda sadece kadına has bazı değerlerin de (*feminen değerlerin*) göz önünde tutulması ve *güvenlik alanında yeni bir algının geliştirilmesinin gereği* üzerine odaklanmalarıdır (Terriff vd., 1999, ss. 81-82). Uluslararası İlişkilere yönelik feminist yaklaşımların odağında yer alan asıl tartışma, Uluslararası İlişkiler disiplininin geleneksel bakış açısının evrensellik ve objektiflik ölçütlerinden uzak olması ve kadınları kapsamamasıdır (Tickner, 1994, s. 43).

Genel olarak feminist yaklaşımda, Uluslararası İlişkiler disiplininin başta güvenlik olmak üzere her tür çalışma alanının yeniden bir gözden geçirme sürecine tabi tutulması, toplumsal cinsiyetçi bir perspektifle bütün davranış ve yapıların temelini oluşturan ataerkil bakış açısını değiştirmeye yönelik girişimlerde

bulunulması üzerinde durulmaktadır (Koyuncu, 2012). Feministler “kimlerin güvenliği ve ne tür tehditler?” sorusuna, bireylerin ya da grupların güvenliği bağlamında kadının güvenliği ve kadınların algıladıkları, maruz kaldıkları tehditler doğrultusunda yanıt bulma arayışındadırlar. Feminist düşünce çerçevesinde, Uluslararası İlişkilerde güvenliğin, bireylerle toplum veya devlet arasındaki bir ilişki biçimi olarak algılandığı gözlenmektedir. Güvenlik algısı devlet için, *egemenlik ve toprak bütünlüğünün* muhafazası iken birey ya da gruplar için bilhassa *kimliğin güvenli kılınması* şeklinde ortaya çıkmaktadır (Waever, 1998, ss. 48-67).

Özellikle, güvenlik ve barışın sağlanmasına yönelik çalışmalarında, toplumsal cinsiyetin ana akım haline getirilmesi (*Gender mainstreaming*), feminist perspektifin en önemli modelleri arasındadır. Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyinin 1325 sayılı Kararı ile BM'nin, silahlı gücü bulunan yerlerde *toplumsal cinsiyet* yoğunluklu politikaların yürütülmesi, çatışmalar sırasında ve sonrasında erkek şiddetinin azaltılması hedeflenmektedir (Cohn, 2004, 1325 Sayılı Karar). Konsey bu kararı, barışın sağlanması ve çatışma sonrasında yeniden yapılanmaya ilişkin politikalarını, toplumsal cinsiyet eşitliğini hayata geçirme ve toplumsal cinsiyet kaynaklı şiddetle mücadele edilmesine yönelik olarak almıştır (Shepherd, 2008). Ayrıca bu kararın ardından 1820 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ile de silahlı çatışma sürecinde cinsel şiddeti *insanlığa karşı işlenen suçlar* olarak belirlemiş ve kınamıştır (Koyuncu, 2012, ss. 111-139).

Irak Örneği: Gizem Aytaç BİLGİN'in Irak örnek olayı üzerinde yaptığı çalışma, güvenlik çalışmalarında feminist teorilerin artan önemini göstermektedir. BİLGİN'in bir aktivist olan Iraklı kadın Hanna EDWAR'a yönelttiği “2003'ten sonra Iraklı kadınların parlamentoda temsil imkânları ve yeni politik ortamdaki sorunlarının neler olduğu?” sorusuna karşılık alınan cevapta, *güvensiz alanların 2003'ten sonra daha da derinleştiği, nedenlerinin de mezhepsel baskı ve şiddetle alakalı olduğu*, ifade edilmiştir. Kısaca EDWAR, baskı ve şiddetin kadınları hedef almasında, Irak'ın toplumsal yapısının-toplumsal kültürün siyasete yansımalarının oldukça önemli bir etkisi olduğunu ifade etmiştir (Bilgin, 2018, ss. 9-23).

BİLGİN ise, Irak Parlamentosunda kadın temsiline yönelik düşüncelerini şöyle ifade etmektedir. *Irak Anayasası'nda kota olsa da asıl önemli olan ataerkil düşüncenin varlığıdır. Irak Parlamentosunda ataerkil düşünce yapısı kadın istemiyor. Kadınların parlamentoda temsil edilmesi ancak toplumsal cinsiyet konusunda duyarlılığa sahip olan kadınların temsiliyle mümkün olabilmekte, ancak siyasi partiler mezhepsel blok siyaseti yapmaktalar* (Bilgin, 2018, ss. 9-23). Bu durum; güvenliğe eril roller üzerinden bakıldığı sürece kadının siyasal alanda temsilinin siyasi partilerin etkisiyle oluştuğunu göstermektedir. Kadınlar tarafından güvenli olmayan alanların saptanması ve güvenlik politikalarına ilişkin karar mekanizmalarında etkili olan araçların kullanılması *Basra Katliamı* 'nda olduğu gibi 1030 kadının örtünmedikleri gerekçesiyle katledildiği benzer cinayetlerin artmasını önlemiştir. Basra Katliamı kadın örgütlerinin girişimiyle, yüksek mahkemenin kararı ve federal hükümetin merkezi hükümete yoğun baskısı neticesinde

durdurulabilmiştir. Ancak hala kadınların ve kadın hakları aktivistlerinin güncel hayatlarına yönelik tehdit ve baskı, milis güçlerin varlığıyla ve onların siyasal parti uzantılarının hükümet üzerindeki gücü nedeniyle devam etmektedir (Bilgin, 2018, ss. 9-23).

KÜRESEL BAĞLAMDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN ÖNLENMESİNE YÖNELİK GİRİŞİMLER

Hukuk devleti, toplumsal cinsiyet eşitliği, erkek ve kadına aynı şekilde olmak üzere tüm bireylerin onuruna saygı gösterilmesini sağlayan demokratik ilkelerin benimsenmesi, toplumsal cinsiyete duyarlı bir anayasada bulunması gereken temel niteliklerdir. Bu nitelikleri taşıyan bir anayasa, toplumsal cinsiyet eşitliği hükümlerini kapsamanın yanında, metnin bütünüyle çerçevesini de temel insan hakları diliyle belirler. Diğer taraftan, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına ilişkin konuların mevzuatta ve uygulamadaki konumunu tam olarak belirleyebilmek için, anayasa metnlerinin yanında toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında ayrımcılık ve şiddetin önlenmesine yönelik yasal düzenlemelerin ve ulusal eşitlik mekanizmalarının da dikkate alınması gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önlenmesine ilişkin küresel bağlamda atılan ilk adımın, 1945'te BM Antlaşması taslak metninin görüşüldüğü konferansta, Taslak'ta *erkekler arasında eşitlik* biçiminde ifade edilen maddesinin *kadınlar ve erkekler arasında eşitlik* olarak değiştirilmesi olduğu söylenebilir (Akin, 2007, s.5). BM'den gelen ikinci önemli adım, 1975-1985 dönemini *Dünya Kadın On Yılı* olarak kabul etmesidir. Bu bağlamda gerçekleştirilen eylemlerin en önemli çıktılarından biri, *Kadına Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi CEDAW*'ın, BM Genel Kurulunun 18.12.1979 tarihli Kararı'yla kabul edilerek, 03.09.1981'de yürürlüğe girmiş olmasıdır. Sözleşme'ye taraf olan ülkelerin anayasalarını ve diğer yasal düzenlemelerini bu sözleşme ile uyumlu hale getirmesi gerekmektedir. CEDAW'ın 2'nci maddesine göre taraf devletler, *kadınlara karşı her tür ayrımcılığı yasaklayıp, ivedilikle ortadan kaldırma* politikasını hayata geçirmeyi kabul ederek, aşağıdaki hususlarda taahhütte bulunmaktadırlar (CEDAW, 1981, Madde.2).

a) Erkeklerin ve kadınların eşitliği prensibine anayasalarında ve diğer ilgili mevzuatlarında yer vermek ve yasal düzenlemeler ya da başka uygun araçlarla bu prensibin uygulanmasını sağlamak.

b) Kadına yönelik ayrımcılığın her türünü yasaklayan ve gerekiyorsa ceza yaptırımı öngören yasal düzenlemeler yapmak ve gereken önlemleri almak.

c) Kadının haklarını erkeklerle eşit olarak koruyacak mekanizmalar oluşturmak, herhangi bir ayrımcılık karşısında yargı makamları aracılığıyla kadının etkili biçimde korunmasını temin etmek.

d) Kadına karşı ayrımcılık niteliği taşıyan herhangi bir uygulamadan kaçınmak, kamu sektörünün de bu yükümlülükle uyumlu tutum ve davranış sergilemelerini sağlamak.

e) Herhangi bir kişi ya da kurumun kadına karşı ayrımcılık yapmasını önleyecek her tür tedbiri almak.

f) Kadına karşı ayrımcılık içeren halihazırdaki mevzuatı ve uygulamaları değiştirmek ya da tamamen kaldırmak için gereken her tür önlemi almak.

g) Kadına karşı ayrımcılık içeren ilgili yasalardaki tüm cezai hükümleri kaldırmak (CEDAW, 1981, Madde.2).

Dünya Kadın On Yılı kapsamında *Birinci Dünya Kadın Konferansı* 1975 yılında Mexico City’de düzenlenmiş, Konferans sonunda hazırlanan eylem planında BM üyesi ülkelere, kadın sorunlarının çözümüne yönelik ulusal mekanizmaları oluşturmaları tavsiye edilmiştir. *İkinci Dünya Kadın Konferansı* 1980’de Kopenhag’da toplanmıştır. *BM Dünya Kadın On Yılı*’nın Değerlendirilmesi amacıyla 1985’te *Kadın İçin Eşitlik, Kalkınma ve Barış* konulu *Üçüncü Dünya Kadın Konferansı* Nairobi’de, gerçekleştirilmiştir. Bu Konferans’ta *Nairobi İleriye Dönük Stratejileri* belgesi kabul edilmiştir (Akın, 2007, s. 5).

1995’te Pekin’de *Dünya Kadın On Yılı* konferanslarının devamı niteliğinde, 189 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen *Dördüncü Dünya Kadın Konferansı*, önemli iki belgenin *Pekin Deklarasyonu* ve *Eylem Platformu*’nun kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Pekin Deklarasyonu ile katılımcı devletlerin, kadın ve erkeğin eşit haklarına; BM Antlaşması’yla kabul edilen prensiplere; uluslararası insan hakları belgelerine, bilhassa CEDAW’a; Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Deklarasyonu ve Kalkınma Hakkı Bildirgesi’ne bağlılığına ilişkin ifadelere yer vermektedir. Eylem Platformu’nda da kadının güçlendirilmesine yönelik olarak oluşturulması gereken ulusal mekanizmalar tavsiye edilmektedir (Akın, 2007, ss. 5-6).

Tüm bu konferansların önemli çıktılarında olan *Kadının İlerlemesi İçin Nairobi İleriye Dönük Stratejiler*, *Pekin Deklarasyonu* ve *Pekin Eylem Platformu*’nun hayata geçirilmesine ilişkin olarak, 2000 yılında New York’ta 59 ülkenin temsilcileriyle son beş yıldaki kazanımların, karşılaşılan engellerin, küresel bağlamda değişmelerin kadın gündemine yansımalarının ve ileriye dönük yapılması gereken eylemlerin görüldüğü *Kadın 2000: 21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış (Pekin+5)*, konulu BM Genel Kurulu Özel Oturumu gerçekleştirilmiştir (KSGM, 2003). Bu özel oturum sonrasında kabul edilen *BM Yeni Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Bildirgesi*’nde belirlenen sekiz hedeften biri *Toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik ederek kadının statüsünün güçlendirilmesidir* (Akın, 2007, s. 6).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önlenmesine ilişkin BM tarafından atılan bir diğer adım, yukarıda da ifade edildiği gibi 2000 yılında Güvenlik Konseyi’nin almış olduğu toplumsal cinsiyet, barışın muhafazası, mülteciler sorunu, çatışma sonrasında silahsızlanma, savaş devam ederken savaş dışındakilerin korunması, gibi konuların bütünleştirilmesini kapsayan 1325 ve 1820 sayılı kararlardır. Bu kararlar ile BM’nin askerî varlığı bulunan bölgelerde çatışma sırasında ve sonrasında erkek

şiddetinin azaltılması hedef olarak belirlenmiş (Cohn, 2004, 1325 sayılı Karar) ve silahlı çatışma durumlarında, *cinsel şiddet* insanlığa karşı işlenmiş suç kapsamında değerlendirilmiştir (Koyuncu, 2012, ss. 111-139).

BM öncülüğünde yapılan çalışmalara paralel olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesine yönelik benzer çalışmaların aynı yıllarda dünyanın farklı bölgelerinde de yapıldığı görülmektedir. 1979'da Avrupa Konseyi çatısı altında kadın-erkek fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik ilk komite kurulmuştur. İlerleyen süreçte hem Avrupa Konseyi'nin kendi bünyesinde hem de Konsey'e üye ülkelerde birçok farklı alanda kadın-erkek fırsat eşitliğini destekleyecek önlemleri almak ve iş birliğini geliştirmek amacıyla işlevleri artırılmış başka komiteler de oluşturulmuştur. 16.11.1988 tarihli Avrupa Konseyi Deklarasyonu'nda, *cinsiyetler arası eşitlik* insan haklarının bir parçası olarak değerlendirilmiş, *cinsiyet ayrımcılığı* ise, temel özgürlüklerin kullanılmasını engelleyen bir unsur olarak görülmüş ve bu ayrımcılığın giderilmesi, sosyal adaletin bir gereği ve demokrasinin temel şartı olarak tanımlanmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda kadın-erkek eşitliği konusunun insan hakları kapsamına dâhil edilmesiyle 1992'de Avrupa Konseyi'nin kadın-erkek eşitliği konusunda en önemli organı olan *Kadın-Erkek Eşitliği Yönetim Komitesi (Committee for Equality between Women and Men -CDEG)* oluşturulmuştur. Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin kadın-erkek eşitliği konusunda çalışan yürütme organı temsilcilerinin katılımıyla oluşan Komite, kadının statüsünü geliştirme bağlamında dört yılda bir Avrupa Kadın-Erkek Eşitliği Konferansları düzenlenmeye başlamıştır (TBMM Bülteni).

Küresel bağlamda toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önlenmesine ilişkin başka bir gelişme, 1985'te Kanada Halifax'da gerçekleştirilen Kadınların Uluslararası Barış Konferansı'dır. Bu konferansta, *güvenli çalışma koşullarının oluşmaması, çatışma ya da savaş tehdidi, ilgili ülkenin dış borcu ya da işsizlik oranının yüksekliği nedeniyle ortaya çıkan ekonomik buhrandan etkilenme*, kadınların yaşamına *doğrudan tehditler* olarak ifade edilmiştir. Güvenlik ise, *kadına yönelik doğrudan tehditlerin bulunmaması* olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, kadının güvenliğine ilişkin yapılan tanımların, kadınların içinde buldukları sosyal, siyasal ve ekonomik sınıfların niteliğine göre farklılık göstereceğinin de altı çizilmiştir. Batılı orta sınıf bir kadın için en büyük tehdit nükleer silahlar olabilirken, üçüncü dünya kadınları için öncelikli tehdit militarizm, ırkçılık ve cinsiyetçilik kaynaklı yapısal şiddet olabileceği, ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi, güvenlik tanımı algılanan tehdit türüne göre farklılık gösterebilmektedir. Bu Konferans'ta güvenliğin tanımına yönelik farklı yaklaşımlar dile getirilse de tüm katılımcıların üzerinde anlaştıkları nokta, başkalarının (genel olarak bireyler, özelde kadınlar) güvensizliği üzerine kurulu bir güvenlik anlayışının anlamsızlığıdır (Runyan, 1988, Chapter 6 aktaran Tickner, 1992, Chapter 2). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini önlemeye yönelik olarak gerçekleştirilen bir diğer girişim, 1993 yılında Viyana'da yapılan Dünya İnsan Hakları Konferansı'dır. Bu konferans, uluslararası kadın hareketi için bir mihenk taşı olmuş, *kadının insan hakları* kavramı BM süreçlerinde yer almaya başlamıştır (Akin, 2007, s. 5).

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TOPLUMSAL CİNSİYET AYRIMCILIĞININ ÖNLENMESİNE DAİR DÜZENLEMELER

Bu başlık altında, Türkiye'ye AB ile tam üyelik müzakerelerine başlama tarihi verilmesinin ön koşulu olan Kopenhag Siyasi Kriterleri'nin karşılanması çerçevesinde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ve AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik yaklaşımları irdelenmiştir.

T.C. Anayasası'nda Yapılan Düzenlemeler

Türkiye'nin 1999 Helsinki Zirvesi'nde *aday ülke* statüsünü alması ve 2005 yılında AB'ye tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla gelişen Türkiye-AB ilişkilerinin ivme kazandığı bir süreçte, Türkiye'de *toplumsal cinsiyet eşitliğinin* yasal çerçevesi genişletilmiş, kadınların toplumsal yaşamdaki rolünü güçlendirmeye yönelik politikalar farklı alanlarda daha da yaygınlaştırılmıştır. Bu çerçevede başta T.C. Anayasası olmak üzere Ceza Kanunu'nda, Medeni Kanun'da ve İş Kanunu'nda bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelere paralel olarak yürürlüğe konulan yönetmelik ve genelgelerle, yapılan değişikliklerin uygulamalara yansıtılması amacıyla bazı yeni tedbirler alınmıştır. Bu bağlamda, *CEDAW Sözleşmesi* gereği 2001 ve 2010 yılları arasında Anayasa'da, EK 1'de görüldüğü üzere, *Kanun önünde eşitlik* kapsamında 10'uncu Maddede; *Temel hak ve hürriyetler* kapsamında 12'nci Maddede; *Özel hayatın gizliliği* kapsamında 20'nci Maddede; *Ailenin korunması ve çocuk hakları* kapsamında 41'inci Maddede; *Eğitim ve öğrenim hakkı* kapsamında 42'nci Maddede; *Çalışma şartları ve dinlenme hakkı* kapsamında 50'nci maddede düzenlemeler yapılmıştır (T.C Anayasası, 1982).

Avrupa Birliği'nde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Yaklaşımlar

AB'de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermeye yönelik uygulamalara bakıldığında, cinsiyet eşitliğine dair üç farklı kavramlaştırma olduğu görülmektedir. Birincisi, *kadın ve erkeğin aynı olduğu* yaklaşımı üzerinden yapılandırılan *eşitlik* kavramıdır. Bu bağlamda eşitlik, kadına da erkek gibi davranmayı gerekli kılmaktadır. Ancak bu anlayışa karşı olanlar, cinsiyet eşitliğinin bu şekilde kavramlaştırılmasının, erkekliği norm haline getirdiğinin altını çizmektedirler. Bu eleştiriyi de dikkate alarak, *kadın ve erkek arasındaki farklılığı* vurgulayan ikinci kavramlaştırma, kadının erkekten farklı olarak değerlendirilmesi gerektiğini, çünkü kadının erkekten farklı olduğunu öne sürmektedir. Başka bir deyişle, kadın ve erkeğin farklı katkıları olsa da eşit olarak değerlendirilmelidir. Cinsiyet eşitliğine yönelik üçüncü kavramlaştırma ise, mevcut *toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dönüştürülmesidir* (Rees 1998; Verloo 2005).

Bu üç farklı bakış açısının cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik kendine has strateji ve vizyonu bulunmaktadır. Ancak bu perspektifler zaman içinde birbirini takip eden gelişmeler şeklinde, genel olarak *eşit* davranmadan *özel eşitlik* programlarına ve neticede cinsiyet rollerini dönüştürecek politikalara evrilen birbiriyle ilgili adımlar olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenden dolayıdır ki

cinsiyet eşitliğine yönelik bir kamu politikası belgesinde birden çok yaklaşımın unsurlarını görmek mümkün olabilmektedir. Bu üç modeli, *eşit davranma yaklaşımı*, *kadınların yaklaşımı*, *toplumsal cinsiyet yaklaşımı* olarak adlandıran Booth ve Bennett, bu yaklaşımları ulaşılacak istenen nihai hedef olarak görmemekte, bir strateji ve bir süreç olarak değerlendirmektedir (Booth & Benneth, 2002). Görüldüğü üzere, bu farklı yaklaşımlar aslında birbirlerinden tamamen ayrı değil, tam tersine *içli bir sacayağı* biçiminde birbirine ihtiyaç duyan ve birbirini tamamlayan yaklaşımlardır.

AB kurumlarının kadın-erkek eşitliği politikalarında yukarıdaki üç perspektifi aynı anda kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. *Eşit davranma* yaklaşımı çerçevesinde geliştirilen politikalar, öncelikle istihdam konusunda kadın ve erkek arasındaki farkları gidermeyi hedeflemiştir. İkinci yaklaşıma ilişkin politikalar genel olarak kadınlara özel politikalar şeklinde formüle edilmiştir. Bu kapsamda kadın aktivitelerine odaklanan bir takım politika araçları üretilmiştir. Çocuk bakımı alanında belirlenen yeni hedef ve programlar, bu politika araçlarından en önemlisidir. 2010'da Avrupa Komisyonu üç yaş altı çocukların %33'üne, üç yaş ve üstü çocukların ise, %90'ına bakım hizmeti verilmesi hedefini belirlemiştir (European Commission, 2005, aktaran Dedeoğlu, 2009, s. 48). AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin uygulamalara yansıttığı üçüncü yaklaşım hem ev içi yaşamda geleneksel kadın-erkek rollerinde hem de istihdam alanında toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürmektir. Başta çocuklar olmak üzere diğer bakıma muhtaç olanların bakılması için uygulanan politikalarla aile ve iş hayatının uyumlaştırılmasına önem verildiği her fırsatta vurgulanmaktadır. Bu alana ilişkin geliştirilen politikaların, kadın ile erkek arasında gerek iş hayatı gerekse aile içi sorumlulukların paylaşımını arttıracığı ve belirli süre izin kullanımından sonra tekrar işe dönüşü sağlayacağı öngörülmektedir (European Council, 2003, aktaran Dedeoğlu, 2009, s. 48). Ancak, iş gücü piyasasının araçları ve devlet tarafından verilen hizmetler biçiminde uygulanan bu ve benzeri politikaların, toplumsal cinsiyet rolleri ile kalıplaşmış toplumsal algılarda önemli bir dönüşüm gerçekleştirme olasılığının zayıf olduğunu belirtmek gerekir. Gerçek bir dönüşüm için bu politikalara ilave olarak, aynı zamanda hem çalışanın kültürel algısı hem de yıllar içinde oluşan ideal çalışanın kim olduğuna ilişkin kesin çizgilerle belirlenmiş yapıların da dönüşmesi gerekir.

Sonuç olarak, cinsiyet eşitliğine ilişkin farklı olmakla birlikte, birbirini tamamlayıcı nitelikleri barındıran bu üç yaklaşımın esas vurgusunun, hem kadının iş gücüne katılımını kolaylaştırmak hem de emek piyasasında yaşadığı eşitsizlikleri yok etmek olduğu değerlendirilmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Türkiye-AB Entegrasyon Süreci

Türkiye, AB ile müzakerelere başlamanın bir ön koşulu olan Kopenhag Siyasi Kriterleri'ni yerine getirme bağlamında bir dizi cinsiyet eşitliği politikalarını yaptığı Anayasa ve yasa değişiklikleriyle hayata geçirmiştir. Bu kapsamda cinsiyet temelli her tür ayrımcılığa son verilmesi için kadınlar lehine birçok yasal düzenleme

yapılmıştır. Bu düzenlemelerden en önemlisi, 2002'de Medeni Kanun'da kadına karşı ayrımcılığa yol açan maddelerin kaldırılmasıdır. Bu çerçevede *aile reisliği* kavramının çıkarılması, eşlere tanınan eşit hak ve yükümlülüklerin güvenceye alınması, evlilik süresi boyunca sahip olunan her tür malın eşler arasında eşit olarak paylaşılması vb. konularda kadının mağduriyetlerini gideren düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 2003'te İş Kanunu'ndaki düzenlemelerle iş gücü piyasasında kadın-erkek eşitliğine özel bir önem veren ve yasal düzenlemelerle destekleyen AB müktesebatına, aynı zamanda Kopenhag Siyasi Kriterleri'ni karşılamak adına uyum sağlanmaya çaba gösterilmiştir (Dedeoğlu, 2009, ss. 48-49). Bu düzenlemelerin en önemlisi de EK 1'de görüldüğü üzere, 2004'te AB ile müzakerelere başlama tarihinin alınmasından hemen önce, Anayasa'nın 10'uncu maddesine, *kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir, devlet bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür*, fıkrasının eklenmesidir (T.C Anayasası, 1982).

Türkiye'de yapılan tüm bu yasal düzenlemeler sonrasında, kadının durumuna AB'de uygulanan üç farklı perspektiften bakıldığında; Türkiye'deki cinsiyet eşitliği politikalarının uygulamada yetersiz kaldığı görülmektedir.

İş gücü piyasasında *kadın ile erkeğin eşitliğini sağlamaya yönelik politikalar* incelendiğinde; gerçek anlamda bir eşitlikten söz etmenin mümkün olmadığı görülmektedir. Kadının lehine gibi görünen durum, özünde kadını iş gücü piyasasının dışına iten bir sonuç üretmektedir. İş Kanunu'nun kıdem tazminatına ilişkin maddesi, kadının evlilik sonrası işten ayrılmasını teşvik eden bir nitelik taşımaktadır. Bu madde kadına, nikah tarihi itibarıyla bir yıl içinde işinden ayrılması durumunda kıdem tazminatı hakkı tanımaktadır. Ancak, aynı hak erkek için söz konusu değildir. Benzer şekilde, dul ve yetim aylığına hak kazanma konusunda da erkek ile kadın arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Sosyal Güvenlik Yasası'na göre, Erkek 18 yaşına kadar, şayet yüksek eğitim durumu devam ediyorsa ancak 25 yaşına kadar yetim aylığına hak kazanırken; kadın, evlenene kadar veya sigorta güvencesi olan herhangi bir işe başlayana kadar yetim aylığını alabilmektedir. Eşitsizlik içeren bu uygulamalar, Türkiye'de, toplumsal kabulle birlikte yasal düzenlemelerin de kadının asli görevinin evinin içinde *anne veya eş olmak* ideolojisi üzerine inşa edilmiş olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, Türkiye'de mevcut yasal düzenlemelerin kadınların istihdam dışında kalmalarını teşvik edici nitelikte olduğunu söylemek mümkündür (Dedeoğlu, 2009, s. 50).

AB'de *Cinsler arasındaki farklılığa ve kadınların özel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik politikalar*, çocuk ve diğer bakıma muhtaçların bakımında kadınların üzerindeki ağır yükü hafifletmek hedefindedir. Önceki başlıkta da ifade edildiği gibi, AB bu hedef doğrultusunda aldığı bir kararla 2010 yılına kadar üç yaş altı çocukların %33'ünün, üç yaş ve üstü çocukların ise, %90'ının bakım hizmetlerinden yararlanmasını öngörmüştür (Dedeoğlu, 2009, ss. 50-51). Bu öngörü AB ile müzakere süreci nedeniyle bir anlamda Türkiye'yi de bağlamaktadır. Ancak, Türkiye'de okul öncesi eğitim zorunlu hale getirilmemiştir (222 Sayılı Kanun, Madde 6). Dolayısıyla devlet ilkökula başlayacak her çocuğa okul öncesi bakım

hizmeti vermek zorunda da kalmamaktadır. MEB tarafından kısmi olarak bazı devlet okullarının fiziksel imkânları ölçüsünde okul öncesi ana okulu ve ana sınıfları oluşturulmuş olsa da kapsamlı ve sistematik bir okul öncesi çocuk bakımına yönelik kamu politikası henüz hayata geçirilememiştir. Bakanlığın 2019-2020 Eğitim ve öğretim istatistiklerine göre, devlet okullarında okul öncesi eğitim (anaokulu ve anasınıfı) alan toplam öğrenci sayısı 1.340.507 olarak gerçekleşmiştir. Özel okullarda okul öncesi eğitim alan çocuk sayısı ise 289.213'tür (Milli Eğitim İstatistikleri 2019-2020, s. 54). Bu değerler, Türkiye'de her yıl okul öncesi eğitim çağına giren ortalama 3 milyon 200 bin çocuk dikkate alındığında, okul öncesi bakım hizmetine ulaşamayan çocuk oranı %50'lere ulaşmaktadır. Bir diğer ayrıntı ise, devlet okullarında okul öncesi eğitim sınıflarına devam edebilmek için ilgili okul tarafından belirlenen okul öncesi eğitim ücreti aidatlarının, bakım hizmetinden yararlanan ailelerce ödenmesi gerekmektedir (MEB, Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 2014, EK 2). Sonuç olarak, Türkiye'de devlet üç yaş ve üstü çocukların bakım hizmetinde doğrudan bir sorumluluk üstlenmemekte, fiziksel imkânları olan okullarda anaokulu veya ana sınıfı açarak, bakım hizmeti masraflarının veliler tarafından karşılanması şartıyla talepleri karşılamaya çalışmaktadır.

Eşitsiz cinsiyet rollerini dönüştürmeyi ve aile ile iş yaşamını uyumlaştırmayı hedefleyen politikaların asıl amacı; kadının ev içindeki rolüyle işgücü piyasası faaliyetlerini bütünleştirmeyi sağlamak, erkeğin de ebeveyn ve diğer tür bakım izinleri kullanmasına imkân tanıyarak çocuk, yaşlı veya bağımlı bakımına ilişkin rollerini artırmaktır. *Yarı-zamanlı, esnek çalışma, ailenin yaşamıyla uyumlu ve alternatifli çalışma* şeklinde formüle edilmiş olan üçüncü nesil politikaların kapsamına doğum, ebeveyn ve benzeri bakım gereksinimleri için verilen izinler de eklenmektedir (Dedeoğlu, 2009, s. 52). Türkiye'de iş gücü piyasasının esnekleştirilmesi konusunda en önemli girişim, İş Kanunu'ndaki düzenlemelerle yapılmıştır. Esnek çalışma modelleri bu kanunla kabul edilerek güvenceye alınmıştır. Türkiye'de yarı-zamanlı çalışma imkânının yaratılmasıyla kadınların çalışma oranlarının artacağına dair bir beklenti oluşmuş olsa da kadın istihdamı açısından bakıldığında, kadınların yarı zamanlı çalışma oranının oldukça düşük kaldığı görülmektedir. Yani İş Kanunu'ndaki değişiklikler kadınların çalışma oranını etkilemiş gibi gözükmemektedir. Bu durum, kamu sektöründe yarı-zamanlı işlerin yaratılmadığını da göstermektedir (Dedeoğlu, 2009, s. 52).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küresel bağlamda ağırlıklı olarak, kadının *anne ve eş olarak kabulü* üzerine inşa edilen sosyal yapılanma üzerinde geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinden itibaren uluslararası bağlamda istikrarlı bir biçimde uygulamaya konan cinsiyet eşitliği politikaları beklendiği kadar etkili olamamıştır. Fakat sanayi devrimini yaşamış, gelişmiş Batılı devletlerde bu politikaların etkisi az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere nazaran daha fazla olmuştur.

Türkiye’de devletin temel taşıyıcısı olarak değerlendirilen aile kurumunun sürekliliği kadının omuzlarına yüklenmiş durumdadır. Dolayısıyla, bu sorumlulukları gereği kadınlar iş gücü piyasasında önemli bir var oluş sergileyemedikleri gibi mevcut sosyal ve siyasal yapı da kadınları dışarıda çalışan olmaya teşvik etme niteliğini taşımamaktadır. Türkiye, AB ile müzakerelere başlamanın bir ön koşulu olan Kopenhag Siyasi Kriterleri’ni yerine getirme bağlamında 2000’li yılların başından itibaren bir dizi cinsiyet eşitliği politikalarını hayata geçirmiş, ancak radikal dönüşümler ortaya çıkamamıştır. Bir uyum paketi yaklaşımıyla gerçekleştirilen yasal düzenlemeler (eşit ücret, esnek çalışma, doğum izni vb.) çalışan kadınların sadece bir kısmını etkilerken büyük bölümü bu uygulamaların dışında kalmıştır. Daha da ötesi, kadının işten ayrılmasını ödüllendiren bazı yeni düzenlemeler kadının potansiyel istihdamını olumsuz anlamda bile etkileyebilmiştir. TÜİK’in 2019 yılı verilerine göre erkek istihdam oranı %63,1 iken kadın istihdam oranı %28,7 olarak gerçekleşmiştir. Küresel bağlamda genel olarak Kadınlar erkeklerden %20 daha az kazanırken, Türkiye genelinde kadın, erkeğin kazancının yaklaşık olarak ancak %46’sını kazanabilmektedir. Kadın-erkek arasındaki gelir farkının erkek lehine bu kadar fazla olması, kadının kazancının ailenin asıl geçim kaynağı olarak değil, aile bütçesine bir katkı biçiminde algılandığının da göstergelerinden biridir.

Sonuç olarak gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde serbest piyasa ekonomisini önceleyen güncel politikalar, bireylerin eşitsizliğine neden olurken, oluşan bu eşitsizlik alanlarında kadın daha da eşit olmayan bir konuma düşmüştür. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve cinsiyet ayrımcılığının giderilmesine yönelik olarak ulusal ve uluslararası düzeyde başlatılan girişimler ve yasal düzenlemelere rağmen, henüz varılmak istenen hedeflere ulaşamamıştır. En kötüsü de dünyanın her yerinde, tarihin her döneminde, ataerkil ilişkilerin kadını savaşın ve kanlı çatışmaların hedefine taşımış olmasıdır. Yakın tarihte Bosna’da yaşananlar, kadınlar açısından tarihe silinemeyecek bir kara leke olarak düşmüştür. Uluslararası alanda barışın kalıcı bir şekilde tesis edilmesi ve cinsiyet güvenliğinin sağlanması, ancak kadınların da bu süreçlerde yer alması ve kültürel duyarlılıkların bu süreçlere yansıtılmasıyla mümkün olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması: Özet Rapor*. Ankara: Kadının Statüsü genel Müdürlüğü http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Özet_Rapor.pdf . (26.10.2020).

Akın A. (2007). Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayrımcılığı ve sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26(2), 1-9.

Aktaş, İ. (2019). Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı. *EKEV Akademi Dergisi Özel Sayısı*, 97-118.

- Aslan, O. E. (2006). Cumhuriyet ve Kadın Memurlar. *Amme İdaresi Dergisi*, 39 (4), 117-149.
- BBC News (12 Eylül 2019). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Nedir? https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49679143#:~:text=_ (15.10.2020).
- BBC News Türkçe (23 Mart 2019). Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Karşı Çıkan Dernekler Ne Diyor? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47610198> .(12.03.2021).
- Bilgin, A. G. (2018). Feminist Yaklaşım Çerçevesinde İnsan Güvenliği: Sivil Toplum Gözüyle Irak Örneği. *Kadın ve Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 9-23.
- Blanchard, E. M. (2003). Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory. *Signs*, 28(4), 1289-1312.
- Bora, A. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar. *İstanbul Bilgi Üniversitesi sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi (secbir)*, www.secbir.org.tr (27.10.2018).
- Booth, C. & Cinnamon B. (2002). Gender Mainstreaming in the European Union: Towards a New Conception and Practice of Equal Opportunities? *European Journal of Women's Studies*, 9(4), 430-446.
- Booth, K. (1991). Security and Emancipation. *Review of International Studies*, 17(4), 313-326.
- Burbridge, L. C. (1994). *The Glass Ceiling in Different Sectors of the Economy: Differences Between Government, Non-Profit, and For-Profit Organizations*. Glass Ceiling Commission, US Department of Labor, Washington.
- CEDAW (1981). *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme*. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf . (25.10.2020).
- CEDAW (2005). *Concluding Comments: Turkey*, Advance Unedited Version. <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reports/docs/concludecomments/Turkey.rev.1.pdf> . (13.10.2014).
- CEDAW (2010). *STK Gölge Raporu*. CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/CedawTR_6-gozden-gecirme-golge-rapor.pdf . (22.10.2020).
- Cohn, C. (2004). Mainstreaming gender in UN security policy-a path to political transformation. Consortium on Gender. *Security and Human Rights Working Paper*, No. 204.
- Cohn, C. (2013). Women and Wars: Toward a Conceptual Framework. C. Kohn (Ed). *Woman and Wars* içinde. Kindle Edition Polity Press.

Çabuk, N. K. (2010). Farkındalık Yaratarak Kadını Güçlendirme: Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Bir Kalkınma Modeli. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 118-143. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/117712> . (25.10.2020).

Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. Muğla Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri Bölümü. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 41-54.

Demirgöz, B. M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *KASHED*, 1(1), 15-28.

DİSK/GENEL-İŞ Sendikası (Mart 2020). *Emek Araştırma Raporu: Türkiye’de Kadın Emeği*. <https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/002/916/original/rapor.pdf?1583398048>. (12.03.2021).

Doğan, E. (2014). *Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi: Uzmanlık Tezi*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayını.

Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

DW Akademisi (3 Mart 2020). *Türkiye’de Kadın Olmanın Bilançosu*. <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-kad%C4%B1n-olman%C4%B1n-bilan%C3%A7osu/a-52666056> . (14.03.2021).

Eğitim Sen (2019). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi ‘Yaşamak İstiyoruz’ Haykırışıdır!*. <https://egitimsen.org.tr/toplumsal-cinsiyet-esitligi-egitimi-yasamak-istiyoruz-haykirisidir/> . (12.09.2019).

Eliuz, U. (2011). Cinsel Kimlik Paniği: Kadın Olmak. *Turkish Studies*, 6(3), 221-232
[file:///C:/Users/user/Downloads/Cinsel_Kimlik_Panigi_Kadin_Olmak%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Cinsel_Kimlik_Panigi_Kadin_Olmak%20(1).pdf). (25.10.2020).

Göğüş Tan, M. & Somel N.R. (2005). Eğitimde Destek Mekanizmalarına Yansımalarıyla Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği. *Anne İdaresi Dergisi*, 38 (1), 1-13.

İKV (Ocak 2019). *AB Katılım Sürecindeki Türkiye’nin Kadın İstihdamı Karnesi*. [https://www.ikv.org.tr/images/files/%C4%B0KV_Degerlendirme_Notu_AB_Kat%C4%B1n%C4%B1m_S%C3%BCrecindeki_T%C3%BCrkiyenin_Kad%C4%B1n_%C4%B0stihdam%C4%B1_Karnesi\(2\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/files/%C4%B0KV_Degerlendirme_Notu_AB_Kat%C4%B1n%C4%B1m_S%C3%BCrecindeki_T%C3%BCrkiyenin_Kad%C4%B1n_%C4%B0stihdam%C4%B1_Karnesi(2).pdf) .(12.03.2021).

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2020). *300 Kadın Cinayeti 171 Şüpheli Kadın Ölümü*. <http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/2947/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2020-raporu> . (12.03.2021).

KASAUM (2013). *Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri*. Ankara: TÜİK İstatistikleri. <http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/Toplumsal-Cinsiyet-%C4%B0statistikleri-2013-TU%C4%B0K.pdf> . (20.10.2020).

Keser, A., Çelik, M. & Ercan E. (2021), Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili ve Toplumsal Cinsiyet. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 76 (1), 191 – 229.

Koyun, A., L. Taşkın & F. Terzioğlu (2011). Yaşam Dönemlerine Göre Kadın Sağlığı ve Ruhsal İşlevler: Hemşirelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 67-99.

Koyuncu, A. Ç. (2012). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(1), 111-139.

KSGM (2003). *Pekin+5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu*, Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

MEB (2010). *Milli Eğitim Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı*. <http://sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/225/Milli+Egitim+Bakanligi+2010-2014> . (25.10.2020).

MEB (2014). *EK 2. Okul Öncesi Veli Sözleşme Örneği*. Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. 26.07.2014 tarih ve 29072 Sayılı Resmî Gazete <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> . (08.04.2021).

MEB (2020). *Milli Eğitim İstatistikleri 2019-2020*. Strateji Geliştirme Başkanlığı. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04144812_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2019_2020.pdf . (08.04.2021).

Rees, L. T. (1998). *Mainstreaming Equality in the European Union: Education, Training and Labour Market Policies*. London: Routledge.

Runyan, A.S. (1988). *Feminism, Peace and International Relations: An Examination of Women Organizing Internationally for Peace and Security*. Chapter 6, *PD.D.diss*, American University Press.

Shepherd, J. L. (2008). Power and authority in the production of United Nations Security Council Resolution 1325. *International Studies Quarterly*, 52(2), 383-404.

Sjoberg, L. (2010). *Gender and International Security: Feminist Perspectives*. New York: Routledge.

Sylvester, C. (2004). *Feminist international relations: An unfinished journey: 77*. Cambridge: Cambridge University Press.

Şimşek, H. (2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Üreme Sağlığına Etkisi: Türkiye Örneği. *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(2), 119-126.

Tahtalıgölu, H. (2016). Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Cam Tavan Sendromunun Kadınlar Üzerindeki Etkileri. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 89-105.

Taşkın, E. ve Çetin, A. (2012). Kadın Yöneticilerin Cam Tavan Algısının Cam Tavanı Aşma Stratejilerine Etkisi: Bursa Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), 19-34.

TBMM (1973). 1739 Sayılı Milli Eğitim temel Kanunu. 24/6/1973 Tarih ve 14574 Sayılı Resmî Gazete.

TBMM, *Bülten*

https://tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_2009_0000_0151_0000/0039.pdf. (13.03.2021).

T.C. Anayasası (1982). Eylül 2020. İstanbul: Beta Yayınevi,

Terriff, T., S. Croft & L. James (1999). *Security Studies Today*. Cambridge: Polity Press.

Tickner, J. A. (1992). Gender in International Relations : Feminist Perspectives on Achieving Global Security, *The Journal of American History*, 108(2), Chapter 2. DOI: [10.2307/2080425](https://doi.org/10.2307/2080425)
https://www.researchgate.net/publication/31737856_Gender_in_International_Relations_Feminist_Perspectives_on_Achieving_Global_Security_JA_Tickner . (25.10.2020).

Tickner, J. A. (1994). Feminist Perspectives on Peace and World Security in the Post-Cold War Era. M.T. Klare (Ed.) *Peace & World Security Studies: A Curriculum Guide* içinde (ss.43-45) Boulder&London: Lynne Rienner Publishers.

Tickner, J. A. (2001). *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*. New York: Colombia University Press.

Tickner, J. A. (2004). Feminist responses to international security studies. *Peace Review, A Journal of Justice*, 6(1), 43-48. doi:10.1080/1040265042000210148.

Trowsdale, A. (2018). Hangi Ülkelerde kadınlar Siyasette daha Güçlü?. *14 Temmuz 2018 Tarihli BBC News Türkçe*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44821229> . (25.10.2020).

TÜİK (2021). *İstatistiklerle Kadın 2020*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221&dil=1>. (16.04.2021).

TÜİK (2019). *İstatistiklerle Kadın 2018*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2018-30707>.

(16.04.2021).

TÜİK (2016), *İstatistiklerle Kadın 2015*.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2015-21519>.
 (16.04.2021).

TÜSİAD (2008). *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, öncelikler ve Çözüm Önerileri*. https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1944-turkiyede-toplumsal-cinsiyet-esitsizligi--sorunlar--oncelikler-ve-cozum-onerileri_
 (15.10.2020).

UNDP (2018). *Human Development Indices and Indicators*.
http://www.skdturkiye.org/esit-adimlar/yakin-plan/turkiye-insani-gelisme-endeksinde-189-ulke-arasinda-64-sirada_ (15.10.2020).

UNESCO (2006). *Global Monitoring Report (Küresel İzleme Raporu)*.
http://portal.unesco.org/education/en/ev.phpURL_ID=43283&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. (25.18.2020).

YSK (2014). *30 Mart 2014 Mahalli İdareler Genel Seçim Sonuçları*.
https://www.ysk.gov.tr/tr/30-mart-2014-mahalli-idareler-genel-secimleri/2853_____.
 (10.10.2020).

Verloo, M. (2005). Displacement and empowerment: Reflections on the concept and practice of the Council of Europe approach to gender mainstreaming and gender equality. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society Social Politics*, 12(3), 344-365. Oxford University Press.

Waeber, O. (1998). Insecurity, Security and Asecurity in the West European Non-War Community. E. Emmanuel & M. Barnett (Ed.). *Security Communities*. Cambridge: Cambridge University Press, 62(1), 69-118.

WHO (2005). Addressing violence against women and achieving the Millennium Development Goals. *World Health Organization*.
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43361/WHO_FCH_GWH_05.1.pdf
 f (15.10.2020).

30886 Sayılı Resmî Gazete, 12 Eylül 2019.
<https://www.kamuajans.com/egitim-personeli/egitim-kurumlari-sosyal-etkinlikler-yonetmeliginde-degisiklik-12-eylul-2019-h541545.html> . (12.03.2021).

EKLER

EK 1: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çerçevesinde Yapılan Anayasa Değişiklikleri

Kanun Önünde Eşitlik

Madde 10. Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir (Ek fıkra:

7/5/2004-5170/1 md.).

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür (Ek cümle: 12/9/2010-5982/1 md.). Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadır.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği

Madde 12. Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

Özel Hayatın Gizliliği

Madde 20. Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz (Mülga cümle: 03/10/2001- 4709/5 md.).

Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları

Madde 41. (Değişik: 3/10/2001-4709/17 md.) Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.

(Ek fıkra: 12/9/2010-5982/4 md.) Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, kendisinin yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

Ek fıkra: (12/9/2010-5982/4 md.) Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi

Madde 42. Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasa'ya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı

Madde 50. Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir (T.C Anayasası, 1982).